

Miikka Vuorela – Tapio Määttä

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

Lakimies
7–8/2022
s. 1305–1331

HAKUSANAT: oikeustiede, oikeudenalajaotus, professuurinimikkeet

1. Johdanto ja kysymyksenasettelu

1.1. Tutkimuskysymys

Suomessa eli käytännössä Keisarillisessa Aleksanteri-yliopistossa oli 1850-luvulla neljä oikeustieteen professuuria. Oppituolien nimikkeet olivat ”Siviililainoppi ja Rooman oikeus”, ”Talousoikeus ja valtionalous”, ”Rikoslainoppi ja oikeudenhistoria” sekä ”Kameraali- ja politiaalainoppi sekä valtio-oikeus”. Professuurit säilyivät muuttumattomina 1890-luvulle saakka, jolloin siviililainopin professuuri jaettiin Siviiliprosessioikeuden, roomalaisen oikeuden ja lainopin ensyklopedian professuuriin ja Suomen siviililainopin professuuriin. Seuraavan vuosisadan aikana professuurien lukumäärä kasvoi viidestä yli 70:een.

Professuurinimikkeet ovat kiinteästi yhteydessä oikeudenalajaotukseen, jonka perinteisesti ajatellaan muodostavan lainopin systematiikan ytimen. Oikeudenalajaotus on klassinen oikeustieteellisen tutkimuksen teema, jota vähintään sivutaan lähes kaikissa oikeustieteellisissä väitöskirjoissa. Väitöskirjat sijoitetaan oikeustieteellisen tutkimuksen kontekstiin oikeudenalakäsitteistöä hyödyntäen. Oikeudenalajaotus toimii perustana myös oikeustieteen opetukselle.

Oikeudenalajaotus on pysynyt suhteellisen vakaana vuosikymmenestä toiseen. Myös professuurien nimikkeet ja oppiaineiden nimet ovat noudattaneet samaa kaavaa: rikosoikeus, prosessioikeus, hallinto-oikeus ja niin edelleen.

Viimeisen vuosikymmenen aikana perinteisen oikeudenalakäsitteistön valta-asema on kuitenkin horjunut, kun yliopistoihin on perustettu runsaasti uusia oikeustieteen professuureja, joiden nimikkeet eivät välttämättä enää vastaa perinteistä oikeudenalajaotusta. Professuurinimikkeet vaikuttavat muuttuneen

* *Miikka Vuorela*, OTT, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto; *Tapio Määttä*, OTT, akateeminen rehtori, ympäristöoikeuden professori, Itä-Suomen yliopisto. Kiitämme vertaisarvioijia sekä professori emeritus Tarmo Miettistä rakentavasta palautteesta. Kiitämme myös Helsingin, Itä-Suomen, Lapin ja Turun yliopistojen henkilöstöhallinnon asiantuntijoita ystävällisestä avusta aineiston keräämisessä.

pidemmiksi, epäyhtenäisemmiksi ja yliopistojen tutkimusta profiloiviksi. Siinä missä vielä vuosituhanen alussa eri yliopistojen oikeustieteen professorit hallitsivat samannimisiä oppituoleja, ovat oikeustieteellisten tiedekuntien viime vuosina perustamat professuurit usein nimikkeeltään ainutlaatuisia.

Tämän artikkelin tutkimuskohteena ovat oikeustieteen oppituolit¹ eli oikeustieteellisten tiedekuntien professuurit sekä niiden nimikkeet². Tarkoituksena on kuvata professuurien määrän ja nimikkeistön kehitystä 1850-luvulta alkaen, erityisesti keskittyen viimeksi kuluneisiin vuosikymmeniin. Tutkimuskysymyksenä on tiivistäen arvioida professuurinimikkeiden muutoksen sisältöä, syitä ja seurauksia. Tutkimuksen pääaineistona käytetään professuurien nimikkeitä vuosina 1860–2022 sekä täydentävänä aineistona opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen tilastoja.

1.2. Professoriviran taustaa

Professori on alkujaan latinan kielestä peräisin oleva opettajaa tarkoittava sana. Nykyään professorilla tarkoitetaan pääasiassa yliopistolain (558/2009) 33 §:n mukaista professorin tehtävää hoitavaa henkilöä tai sellaista yliopiston palveluksessa olevaa henkilöä, jolle on myönnetty oikeus käyttää professorin arvonimeä. Yliopistoissa työskentelee myös apulaisprofessoreita, jotka ovat akateemisen urapolun määräämisiä tehtäviä, joissa on tarkoituksena pätevyitä täyden professorin tehtävään. Uusimpana innovaationa ovat yliopistojen työelämäprofessorit, jotka ovat yleensä akateemisen maailman ulkopuolisia asiantuntijoita. Professori-sana esiintyy myös esimerkiksi muodoissa tutkimusprofessori, akatemiaprofessori, tenure track -professori³ ja vieraileva professori.⁴ Professorilla voidaan hieman

1. Tiedostamme, että termi ”oppituoli” on nykyisen yliopistolain aikana hiukan harhaanjohtava. Käsite on kuitenkin vakiintunut ja käytämme sitä tässä perinteisessä merkityksessä professuurin synonyyminä. Kun yliopistoissa ei ole enää virkoja, myöskään professuureja ei voi enää ajatella tehtäviksi, jotka välttämättä olisivat pysyviä (yksittäiset professorien työsopimukset ovat toki pääsääntöisesti toistaiseksi voimassaolevia). Kun professori jää eläkkeelle tai professuuri muutoin vapautuu tehtävää hoitaneen työsopimuksen päättymisen vuoksi, yliopisto voi aiempaa vapaammin muuttaa professuurin alaa tai palkata tilalle opettajan tai tutkijan johonkin muuhun tehtävään, esimerkiksi yliopistonlehtoriksi.
2. Tarkoitamme nimikkeellä tässä tutkimuksessa professuurin nimessä määriteltyä tehtäväalaa.
3. Nimike on käytössä vain Tampereen yliopistossa, ks. <https://www.tuni.fi/fi/tutustu-meihin/korkeakouluyhteiso-tyonantajana/tampereen-yliopisto-tyonantajana/tenure-track-urapolku> (15.7.2022)
4. Ks. Professorinimikkeen erilaisista variaatioista myös Mika Kallioinen, Jatkuvuuksia ja muutoksia: professorin asema, s. 31–31 teoksessa Mika Kallioinen – Sami Louekari, Tiedossa tulevaisuus. Professorit uudella vuosituhanella. Professoriliitto, s. 8–34. Tekstissä mainitaan 20 erilaista käytössä olevaa professori-johdannaista nimikettä.

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

harvinaisemmin tarkoittaa myös tasavallan presidentin myöntämää arvonimeä, joskin arvonimi kirjoitetaan muodossa ”professori h.c.”⁵

Nykyinen järjestelmä ei ole kovin pitkäaikainen, vaan apulaisprofessorit ja työelämäprofessorit ovat kaikki vuoden 2010 alusta voimaantulleen yliopistolain aikaisen järjestelmän tuotoksia. Kun uudessa laissa yliopistojen palvelussuhteet muuttuivat työsuhteiksi, on se mahdollistanut tehtävärakenteen kehittämisen aiempaa joustavammin.⁶ Tämä lienee osaltaan myös vaikuttanut professuurien nimikkeiden monipuolistumiseen, kun professuurin alan muuttaminen on tehtävän vapautuessa muuttunut käytännössä täysin vapaaksi.

Yliopistolaissa säädetään vain professorin tehtävästä ja valinnasta sekä professorin arvonimestä. Apulaisprofessoreiden ja työelämäprofessoreiden kelpoisuusvaatimukset ja valintamenettely ovat eri yliopistoissa hiukan erilaisia ja asiasta määrätään yliopistojen johtosäännöissä. Pääosin apulaisprofessorit ovat nykyisin niin sanottuja tenure track -urapolkutehtäviä eli yleensä 4–8 vuoden määräaikaista tehtäviä, joiden aikana apulaisprofessorin odotetaan päteväytyvän professoriksi. Työelämäprofessorit taas ovat pääosin osa-aikaisia ja määräaikaista. Yleensä työelämäprofessorilta edellytetään tohtorin tutkintoa, mutta kaikissa yliopistoissa se ei ole ehdoton edellytys.

Apulaisprofessoreita on kuitenkin ollut aikaisemminkin. Tehtävän juuret ulottuvat vanhoihin apulaisen virkoihin, joista ensimmäiset perustettiin yliopistolle heti 1600-luvulla. Apulaisinstituution ensimmäinen vaihe oli varsin sekava, kun tehtävät, pätevyudet ja palkkaus olivat vuosisatojen kuluessa hyvin monenlaisia. Yliopistolla keskustelua herättänyt apulaistilanne sai lopulta ratkaisunsa, kun keisari Nikolai I lakkautti vuonna 1852 kaikki Keisarillisen Aleksanteri-yliopiston apulaisen virat. Seuraavan kerran apulaisia palkattiin vasta 1880-luvulla.⁷

Apulaisinstituution jälkimmäinen vaihe on sikäli tutkimuksemme kannalta merkittävä, että apulaisen virassa toimineet henkilön saivat vuonna 1949 oikeu-

5. Laki julkisen arvonannon osoituksista (1215/1999); Tasavallan presidentin asetus arvonimistä (381/2000).

6. Ennen uuden yliopistolain voimaantuloa korkeakoulujen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksesta ja osin virkojen tehtävistäkin oli yksityiskohtaista laki- ja asetustasoista sääntelyä. Nämä säädökset kumottiin uuden yliopistolain voimaantulon yhteydessä. Muutosta perusteltiin mm. näin (hallituksen esitys Eduskunnalle yliopistolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi 7/2009 vp, s. 63): ”Kun yliopistot siirtyvät valtiohallinnon ulkopuolelle ja saavat työnantajan neuvotteluoikeudet työehtosopimusten osalta ja henkilöstön kanssa tehdään työsopimukset työsuhteesta, ei asetustasoinen tehtävien sääntely ole tarkoituksenmukaista. Tavoitteena on, että yliopistot pystyisivät aikaisempaa joustavammin vastaamaan yhteiskunnan muuttuviin odotuksiin ja toisaalta että varmistetaan henkilöstön mahdollisuudet siirtyä aikaisempaa joustavammin osaamisensa mukaisesti uusiin tehtäviin, joiden tarkemmasta sisällöstä he voivat sopia työnantajan kanssa työsopimuksilla virkarakenteen jäykistämättä näitä mahdollisuuksia.” Ks. aiheesta myös Tarmo Miettinen – Matti Muukkonen – Matti Myrsky – Teuvo Pohjolainen, Uusi yliopistolainsäädäntö. Lakimiesliiton Kustannus 2009, s. 149–152, 168–180.

7. Veli-Matti Autio, Professorin viran ja arvon kehitys Suomessa, teoksessa Leena Ellonen (toim.), Suomen professorit 1640–2007. Professoriliitto 2008, s. 6–15.

den käyttää apulaisprofessorin arvonimeä. Vuonna 1963 kaikki apulaisen virat puolestaan muutettiin apulaisprofessorin viroiksi. Yleisen tieteellisen kehityksen vuoksi apulaisten ja apulaisprofessorien pätevyystasot kasvoivat vähitellen. Usein virkoja hoitivatkin henkilöt, jotka olisivat olleet päteviä myös täysiksi professoreiksi. Vuosisadan loppua kohden tilanne olikin kehittynyt sellaiseksi, että yliopistoissa oli samoja tehtäviä hoitavia henkilöitä, joiden ainoat erot olivat nimikkeessä ja palkkauksessa. Ongelma ratkaistiin, kun kaikki apulaisprofessorin virat muutettiin professorin viroiksi 1.8.1998 alkaen.⁸ Virkojen muuttaminen mahdollistui, kun korkeakoulujen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja tehtävistä annettua asetusta (309/1993) muutettiin (A 463/98). Asetukseen lisättiin seuraava virke: ”Apulaisprofessorin virka voidaan muuttaa nimeltään saman alan professorin viraksi sen estämättä, mitä valtion virkamiesasetuksen (971/1994) 4 §:ssä säädetään.” Säädosmuutos tuli voimaan 1.8.1998.

1.3. Oikeustieteen professuurit vuonna 2022

Keväällä 2022 oikeustieteellisissä tiedekunnissa⁹ oli oikeustieteen professoreja yliopistojen oman ilmoituksen mukaan seuraavasti: Helsingin yliopistossa 41 professoria, apulaisprofessoria ja työelämäprofessoria, Itä-Suomen yliopistossa 28 professoria, apulaisprofessoria ja työelämäprofessoria, Turun yliopistossa 19 professoria ja apulaisprofessoria ja Lapin yliopistossa 16 professoria ja työelämäprofessoria. Kuvaamme heidän jakautumisensa erilaisiin työsuhteisiin taulukossa 1. Vakainaisia kokoaikaisia professoreja oli yhteensä 63, määräaikaisia professoreja 5, osa-aikaisia professoreja 13 (osa-aikaisista professoreista 2 on professorina samaan aikaan kahdessa suomalaisessa oikeustieteellisessä tiedekunnassa eli heitä on tosiasiassa 11), apulaisprofessoreita 16 ja työelämäprofessoreita 7. Yhteensä oikeustieteellisissä tiedekunnissa työskenteli keväällä 2022 näin ollen yhteensä 102 professoria, apulaisprofessoria ja työelämäprofessoria.

8. Autio 2008 ja Kallioinen s. 29–31.

9. Oikeustieteellisillä tiedekunnilla tarkoitamme tässä artikkelissa Helsingin yliopiston oikeustieteellistä tiedekuntaa, Turun yliopiston oikeustieteellistä tiedekuntaa, Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekuntaa ja Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitosta. Näissä neljässä yksikössä voi suorittaa oikeustieteellisen alan tutkintoja (ON-, OTM- ja OTT-tutkinnot). Jatkossa 1.8.2023 alkaen oikeustieteellisen alan täysimittainen tutkinnonanto-oikeus on myös Åbo Akademiilla.

Taulukko 1. Oikeustieteellisten tiedekuntien professorit keväällä 2022.

	Professori, 100 %, vakinainen	Professori, 100 %, määräaikainen	Professori, osa-aikainen	Apulais- professori	Työelämä- professori
Helsinki (yht. 41)	29		3	7	2
Itä-Suomi (yht. 28)	12 ¹⁰	3	8	3	2
Turku (yht. 19)	11	1	1 ¹¹	6	-
Lappi (yht. 16)	11 ¹²	1	1 ¹³	-	3 ¹⁴

Professoreiden määrän kehitys on viimeisen vuosikymmenen aikana Vipusen¹⁵ tilastojen mukaan ollut eri tiedekunnissa hiukan erisuuntaista. Helsingin yliopistossa professoreiden kokonaismäärä on vuonna 2021 (33 professorihenkilötyövuotta) palannut lähes samalle tasolle kuin se oli vuonna 2010 (35 henkilötyövuotta). Turun yliopistossa professoreiden määrä on laskenut 19 henkilötyövuodesta (v. 2010) 14 henkilötyövuoteen (v. 2021), samoin Lapin yliopistossa 18 professorihenkilötyövuodesta (v. 2010) 14 henkilötyövuoteen (v. 2021). Itä-Suomen yliopistossa professoreiden määrä on sitä vastoin lähes kaksinkertaistunut 10 henkilötyövuodesta (v. 2010) 19 henkilötyövuoteen (v. 2021).¹⁶

Oikeustieteellisten tiedekuntien henkilöstörakenne on ollut perinteisesti ja on osin edelleenkin hyvin professoripainotteinen. Vipusen tilastojen mukaan vuonna 2010¹⁷ 31 %¹⁸ oikeustieteellisten tiedekuntien opetus- ja tutkimushenki-

10. Lisäksi yksi oikeustieteiden laitoksen vakinaisista professoreista on kokonaan työstävapaana yliopiston akateemisena rehtorina eikä ole mukana tässä luvussa.

11. Turun yliopiston osa-aikainen professori on vakinainen urheiluoikeuden professori (40 %).

12. Lapin yliopiston vakinaisista, kokoaikaisista professoreista yksi on nimikkeeltään tutkimusprofessori.

13. Lapin yliopistossa osa-aikainen on perhe- ja jäämistöoikeuden professuuri (20 %)

14. Työelämäprofessuurien tehtävänhoito-osuudet Lapin yliopistossa ovat 20 %, 40 % ja 100 %.

15. Vipusen aineiston osalta on huomattava, että kyse on henkilötyövuosista, kun muuten puhumme yksittäisistä työsuhteista. Osa työsuhteista on osa-aikaisia, mikä selittää eroa nimi-keaineiston ja Vipusen aineiston välillä. Esimerkiksi vuonna 2021 tehtiin oikeustieteellisissä tiedekunnissa 86 henkilötyövuotta IV-portaan työtä, mutta keväällä 2022 tiedekunnissa oli yli 100 professoria, apulaisprofessoria ja työelämäprofessoria. Lisäksi on syytä huomata, että apulaisprofessori on tenure-vaiheestaan riippuen voitu sijoittaa myös III-portaan tehtäväksi.

16. Muissa kuin oikeustieteellisissä tiedekunnissa oli Vipusen datan mukaan vuonna 2021 yhteensä 7 oikeustieteen professoria (henkilötyövuotta, IV uraporras).

17. Vipusen tiedot ovat tältä osin saatavissa vain vuodesta 2010 alkaen.

18. 82 professoria (henkilötyövuotta), opetus- ja tutkimushenkilöstöä yhteensä 261 (henkilötyövuotta).

löstöstä oli professoreita¹⁹, mikä on kaksinkertainen määrä kaikkien yliopistojen kaikkiin aloihin verrattuna (professoreiden osuus opetus- ja tutkimushenkilöstöstä 15 %). Professorien osuus oikeustieteellisten tiedekuntien kokonaisuhenkilöstöstä on hivenen laskenut, mutta on edelleen tavanomaista suurempi: vuonna 2021 oikeustieteellisten tiedekuntien opetus- ja tutkimushenkilöstöstä 27 %²⁰ oli professoreita (vrt. kaikkien yliopistojen kaikilla aloilla professoreiden osuus 12 %).

2. Professuurinimikkeet ja oikeudenalat oikeudellisen ajattelun jäsentäjinä

2.1. Professuurinimikkeet oikeudenalakeskustelussa

Lainopin toisena päätarkoituksena on voimassa olevan oikeuden systematisointi hahmotettavissa olevaksi järjestelmälliseksi kokonaisuudeksi. Systematisoinnin ytimessä on oikeudenalajaotus, johon systematisointi perustuu, mutta joka on myös syntynyt systematisoinnin tuloksena. Oikeudenalajaotus on perustavanlaatuinen oikeudellinen rakenne, jonka avulla oikeustiede jäsentää itseään ja järjestää itsensä helpommin hallittavissa oleviin kokonaisuuksiin, kuten yksityisoikeuteen ja julkisoikeuteen. Oikeudenalajaotukselle on keskeistä myös sen muodostuminen itsenäisen oikeustieteen tuloksena. Lainsäätäjällä on mahdollisuus säätää laki mistä aiheesta haluaa, mutta vasta oikeustiede ratkaisee, mihin oikeudenalaan se sijoitetaan.²¹

Oikeudenalajaotuksen määrittelyn vaikutukset eivät kuitenkaan rajoitu yksinomaan tieteelliseen argumentaatioon. Oikeudenalat näkyvät monella tavalla oikeustieteen tutkimuksessa ja opetuksessa, minkä vuoksi niillä on myös strategista merkitystä resurssien jaon kannalta. *Kaarlo Tuori* on sanoittanut asian siten, että oikeudenalojen itsenäistymispyrkimykset merkitsevät bourdieulaista kamppailua valta-asemasta oikeudellisella kentällä.²² Perinteisesti on ajateltu, että vakiintunut oikeudenala kykenee paremmin osallistumaan kilpailuun rajallisesta

19. Tarkoitamme tässä yhteydessä professoreilla Vipusen IV-portaan tehtäviä, joihin sisältyvät myös mm. akatemiaprofessorit ja tutkimusjohtajat. Sanottu koskee kaikkia tilanteita, joissa professorien määrää tarkastellaan Vipusen henkilötyövuositilastojen perusteella.

20. 79 professoria (henkilötyövuotta), opetus- ja tutkimushenkilöstö yhteensä 294 (henkilötyövuotta).

21. Ida Koivisto, Oikeus on, miten se systematisoidaan? Kysymys oikeudenalajaotuksesta ja hallinto-oikeudesta. *Lakimies* 7–8/2015, s. 954–972, 955; *Kaarlo Tuori*, Oikeuden ratio ja voluntas. *Alma Talent Verkkokirjahyly* 2007, s. 108–109.

22. *Tuori* 2007, s. 117–118.

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

tutkimus- ja opetusrahoituksesta. Ottamalla käyttöön uusia oikeudenalanimikkeitä esimerkiksi professuurien nimikkeissä pyritään haastamaan vanhojen oikeudenalojen valta-asemaa.

Professuurinimikkeillä on yhteys oikeudenalajaotteluun sekä oikeustieteen systematiikkaan, mutta tuo yhteys ei välttämättä ole aivan selvä. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty monenlaisia näkemyksiä siitä, mikä asema oppituollilla on oikeudenalan kehitysvaiheen ja menestyksen indikaattorina. Useimmissa puheenvuoroissa on havaittavissa pyrkimys sanoittaa professuurinimikkeet oikeudenalajärjestelmän uusintamiseen liittyvän kamppailun välineenä. Konkreettisimpana esimerkkinä kamppailuretoriikan ilmenemisestä voidaan nostaa esille Tuori, joka kuvailee itsenäistyvän oikeudenalan ensimmäistä professuuria varsin sotaisasti ”[itsenäisyystaistelun] sillanpääasemaksi, josta käsin pyritään uusiin voittoihin ja jo saavutettujen valtausten vakiinnuttamiseen.”²³

Juristien ammattikunnan sisäisessä keskustelussa kamppailuasetelma ilmenee kenties tyypillisimmin eräänlaisen huolikeskustelun muodossa. Hyvänä esimerkkinä huolikeskustelun muodoista on joitakin vuosia sitten esille noussut kysymys työoikeuden professuurien ja sitä myöden opetusresurssien vähenemisestä. Tuossa keskustelussa käytetty retoriikka pohjautui ajatukseen, että mikäli oikeudenala ei esiinny professuurinimikkeessä, on oikeudenalan opetus jollain tavalla vaarantunut.²⁴ Professuurinimikkeiden muutoksen on joskus väitetty merkitsevän myös tietyn oikeudenalan katoamista oikeustieteellisestä opetuksesta.²⁵

Huolipuheeseen yhdistyy joskus myös nostalgiseksi luonnehdittavaa retoriikkaa. Esimerkiksi *Markku Helin* kirjoitti vastikään Lakimies-lehdessä perinteisen oikeudenalajaotuksen puolustuspuheenvuoron. Helinin lähtökohtana on, että oikeudenalojen tulee muodostua oikeusjärjestyksen normiston tuella joko yhtäläisten piirteiden ja hallitsevien periaatteiden taikka yksittäiseen kysymykseen kohdentumisen kautta. Hän mainitsee systematiikan kannalta ongelmallisena vanhuusoikeuden, jonka sijaan hän pitäisi paremmin oikeudenalajaotukseen sopivana rakenteena muutkin kuin vanhukset huomioivan aikuisten suojeluoikeuden. Hän arvelee, että vanhuusoikeuden menestys liittyy kykyyn tuottaa tutkimusrahoitusta ikääntyvässä Euroopassa. Helinin artikkelissa elää vahvasti

23. Tuori 2007, s. 118.

24. Ks. esim. Lakimiesuutiset 2016: Työoikeuden opetus uhattuna. (<https://lakimiesuutiset.fi/tyoioikeuden-opetus-uhattuna/>); Lakimiesuutiset 2016: Keskustelua: Työoikeuden tila Helsingin yliopistossa. (<https://lakimiesuutiset.fi/keskustelua-tyoioikeuden-tila-helsingin-yliopistossa/>).

25. Ylioppilaslehti: Oikeustieteellisellä tiedekunnalla on Helsingin yliopiston niukimmat opetusresurssit – ”Meidän ylioppilaamme valmistuvat nyt heikommilla eväillä kuin kymmenen vuotta sitten”. (<https://ylioppilaslehti.fi/2022/03/oikeustieteellisella-tiedekunnalla-on-helsingin-yliopiston-niukimmat-opetusresurssit-meidan-ylioppilaamme-valmistuvat-nyt-heikommilla-evailla-kuin-kymmenen-vuotta-sitten/>). Artikkelissa emeritusprofessori ”Jukka Kekkonen harmittelee, että Helsingin yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta on lakkautettu olennaisia aineita, jotka tuovat opetukseen laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. Tällaisia ovat esimerkiksi naisoikeus, oikeustaloustiede ja oikeussosiologia.”

uhkakuva siitä, että esimerkiksi tutkimusrahoitukseen liittyvät realiteetit ajavat oikeusjärjestyksen normiston ja oikeustieteen systematiikan tukeman oikeudenalajaotuksen ohi.²⁶ Helinin esimerkin valintaan on saattanut vaikuttaa, että vuonna 2021 perustettiin Suomen ensimmäinen vanhuus oikeuden professori, mikä osoittaisi, kuinka suuri symbolinen merkitys oikeudenalajaotusta koskevassa keskustelussa annetaan professorille ja sen nimikkeelle.

Oikeudenalojen välinen kamppailuasetelma ja siihen kytkeytyvä huoli- ja nostalgiaretoriikka herättävät kysymyksen, mikä asema oikeustieteen professorinimikkeillä on oikeudenalajaotuksen ylläpitämisessä ja uusintamisessa. Oikeuskirjallisuudessa on toisinaan keskusteltu paljonkin tuosta yhteydestä. *Ida Koivisto* esimerkiksi hahmottaa tutkimuksessaan oikeustieteen professorialat oikeudenalajaotuksen keskeisenä tuotteena. Hän kirjoittaa: ”Oikeustiede luo oikeudenalat, joiden piirissä edelleen harjoitetaan oikeustiedettä. Niinpä oppituleja ei perusteta oikeustoimilaille, rangaistuksen mittaamiselle tai habermasilaiselle moraalikäsitteille. Jos kyse ei ole esimerkiksi johonkin tiettyyn yhteiskunnalliseen erityiskysymykseen kiinnittyvästä lahjoitusprofessorista, oppituolit perustetaan Suomessa nimenomaan oikeudenalalle.” Koivisto jatkaa korostaen, että oikeudenalajaotus ammentaa institutionaalisen tukensa oikeustieteellisten tutkintojen oppiainejaotuksesta. Koska oikeudenalajaotus ohjaa sitä, miten juristit lähestyvät oikeudellisia ongelmia, jaotusta voidaan pitää osana sekä oikeutta että oikeustiedettä. Sillä, perustetaanko prosessioikeuden tai hallinto-oikeuden professuureja vaiko oikeuden ja digitalisaation tai globaalin oikeuden professuureja, on vaikutus oikeuden systematiikkaan ja sitä kautta oikeudelliseen ajatteluun.²⁷

Koivisto pohtii edelleen, että oikeustieteen oppituolit ovat merkityksellisiä tiedepolitiikan kannalta, koska oppitulia voidaan edelleen pitää osoituksena oikeudenalan itsenäisyydestä. Hän kuitenkin toteaa, etteivät kaikki professorit suinkaan ”vaivattomasti istu” oppiainejaotteluun ja katsoo niiden pikemminkin merkitsevän ”oikeuden kontekstualisoimista osaksi yhteiskunnan kokonaisuutta”. Esimerkkeinä tällaisista professuureista hän mainitsee oikeustaloustieteen, oikeuslingvistiikan, pohjoismaisen oikeuden ja sukupuolen tutkimuksen oppituolit.²⁸ *Päivi Korpisaari* kirjoittaa sen sijaan suoremmin, ettei oppituli varsinaisesti indikoi oikeudenalaa, vaan oppituolin perustamiseen liittyvät monet käytännön kysymykset, kuten tiedekunnan painotukset ja ulkopuolisen rahoituksen saaminen.²⁹ Korpisaaren ajattelussa on tältä osin selviä yhteyksiä Helinin myöhempään kirjoitukseen, johon viittasimme edellä.

26. Markku Helin, Yhtenäinen vai pirstoutuva oikeus. *Lakimies* 1/2022, s. 147–154.

27. Koivisto 2015, s. 955.

28. Koivisto 2015, s. 956. Tässä tutkimuksessa kuitenkin luokittelemme pohjoismaisen oikeuden professorin jäljempänä esiteltäviin laajoihin oikeudenalanimikkeisiin.

29. Päivi Korpisaari, Oikeudenalan tunnusmerkeistä ja oikeudenalajaotuksen tarpeellisuudesta. *Lakimies* 7–8/2015, s. 987–1004, 995. Korpisaari viittaa tässä yhteydessä Kaarlo Tuoriin, joka on pitänyt oppitulia etappina uuden oikeudenalan tunnustamisessa.

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

Vaikka oikeustieteen professuurinimikkeiden yhteys kilpailtuun tutkimusrahoitukseen on ilmeinen ja vahvistunut, professuurien nimeämisessä on nähdäksemme aina kyse myös oikeudenalarajojen piirtämisestä sekä oikeudenalojen välisestä reviiiri- ja resurssikamppailusta. Edellä kuvatulla tavalla oppituuolia ei varauksetta pidetä merkinä itsenäisestä oikeudenalasta, mutta siitä huolimatta on tärkeää havainnoida, millaisille aloille uusia oikeustieteen professuureja nimitetään. Professuurien nimikkeiden muutos kuvastaa osaltaan oikeustieteellisen tutkimuksen ja opetuksen kehittymistä, esimerkiksi uusien tutkimuksellisten näkökulmien merkityksen nousua. Professuurien nimikkeiden kehitystä koskevalla ymmärryksellä on merkitystä myös akateemisessa uraohjauksessa ja urajohtamisessa osana tutkijakoulutusta.

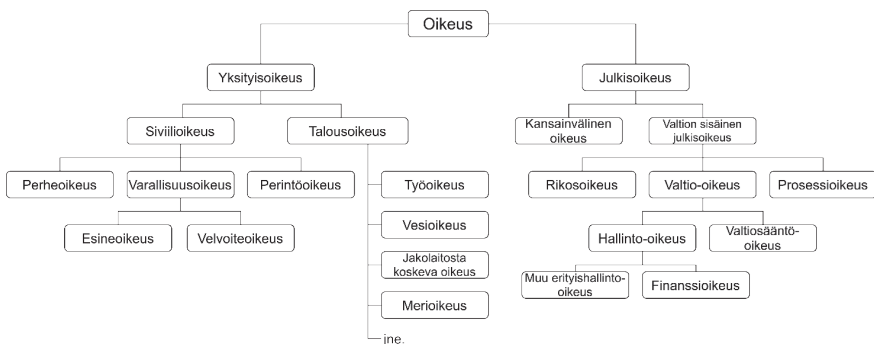
2.2. Perinteinen oikeudenalajaotus

Eräs keskeinen kysymys aiheeseen liittyen on, onko oikeustieteen professuureja nimetty pääasiassa vakiintuneille, perinteisille oikeudenaloille ja onko tässä nimeämiskäytännössä tapahtunut olennaisia muutoksia. Oikeustieteellisen kirjallisuuden perusteella syntyy nimittäin helposti käsitys, että oppituuolin nimeäminen muuten kuin perinteisille oikeudenaloille olisi jollain tavalla poikkeuksellista ja liittyisi esimerkiksi oikeuden kontekstualisointiin osaksi yhteiskunnan kokonaisuutta tai ulkopuolisen rahoituksen kaltaisiin käytännön seikkoihin. Professuurinimikkeisiin liittyviä käytäntöjä voidaan tarkastella laadullisen analyysin kautta, mutta se vaatii tuekseen vastauksen kysymykseen, mitä oikeastaan tarkoittaa perinteinen oikeudenalajaotus. Tarkoituksemme ei tässä kohden ole muodostaa omaa teoriaa perinteisistä oikeudenaloista, vaan löytää oikeustieteellisestä kirjallisuudesta perusta laadulliselle luokittelulle.

Kuten myöhemmin tarkemmin selostamme, oikeustieteen professorien nimikkeistö vakiintui 1910-luvun aikana sellaiseen muotoon, joka oli yleisesti käytössä vielä vuosituhannen vaihteeseen tultaessa. Havainto antaa aihetta olettaa, että perinteisen oikeudenalajaotuksen käsitteistö olisi niin ikään muodostunut 1900-luvun alkupuolella. Rikosoikeuden professori *Allan Serlachius* julkaisi vuonna 1910 lainopin alkeisoppikirjan, jossa esitellään oikeusjärjestelmän yleinen ja erityinen osa. Tuolloin Serlachius ei pitänyt oikeudenalajaotusta niin keskeisenä asiana, että olisi katsonut olevan tarpeellista keskustella siitä tarkemmin yleisessä osassa. Hän jakaa oikeussäännöt ensinnäkin kansallisiin ja kansainvälisiin oikeussääntöihin, joista jälkimmäisiä hän kutsuu nimityksellä kansain oikeus. Lisäksi hän jakaa kansalliset oikeussäännöt julkisoikeuteen ja yksityisoikeuteen. Teoksen erityisessä osassa oikeudenalajaotus näkyy kuitenkin selvästi lukujen otsikoinneissa. Serlachius jakaa oikeuden henkilö-, perintö-,

esine-, velvoite-, rikos-, prosessi- ja valtio-oikeuteen sekä edellä mainittuun kansain oikeuteen.³⁰

Tuori on tutkimuksissaan kuvannut suomalaisen oikeudenalakäsityksen kehitystä ja on niissä yhteyksissä käyttänyt käsitettä ”perinteinen systematiikka”. Hän esittelee perinteisen oikeudenalasytematiikan kuvaajana *Lars Björnen* vuonna 1979 julkaiseman oikeudenalajaotuksen (kuvio 1) ja toteaa kaavion edustaneen julkaisuhetkellään ”oikeuskulttuurimme vallitsevaa tulkintaa oikeusjärjestyksemme jäsentymisestä”. Lisäksi hän toteaa väitteensä saavan tukea aikakauden oikeustieteen oppikirjoista, joissa oikeusjärjestyksen rakenne kuvataan samaa systematiikka hyödyntäen. Björnen oikeudenalajaotus on Tuorin mukaan peräisin saksalaisen käsitelainopin piirissä 1800-luvulla muotoutuneesta systematiikasta. Käsitelainopissa siviilioikeus jaettiin yleiseen osaan sekä velvoite-, esine-, perhe- ja perintöoikeuteen. Niiden lisäksi Björne on lisännyt yksityisoikeuden luokitteluunsa talousoikeuden, jota Tuori pitää jaottelun kiistanalaisimpana valintana. Björnen oikeudenalakäsitteistö myös mahdollisti oikeusjärjestyksen laajenemisen avoimeksi jätettyjen talousoikeuden ja erityishallinto-oikeuden kautta.³¹

Kuvio 1. Oikeudenalajaotus Björnen mukaan.³²

Oikeudenalajaotus siinä muodossa kuin Björne sen esitti, oli aiemmin oikeuskirjallisuudessa hyvin yleinen tapa esittää oikeusjärjestyksen kokonaisuus ja käynnistää keskustelu mahdollisista tarkistamistarpeista jonkun yksityiskohdan osalta. Otamme Björnen jäsenyyksen analyysimme lähtökohdaksi, perinteisen

30. Allan Serlachius, Lainopin alkeet. Werner Söderström Osakeyhtiö 1910, ks. erit. s. 30–33.

31. Kaarlo Tuori, Oikeudenalajaotus – strategista valtapeliä ja normatiivista argumentaatiota. Lakimies 7–8/2004, s. 1196–1224, 1196–1197; Tuori 2007, s. 103–104.

32. Lars Björne, Oikeusjärjestelmän kehityksestä. Lakimiesliiton Kustannus 1986, s. 16. Kuvion asettelua on tässä hieman muokattu, jotta kuvio mahtuisi paremmin sivulle.

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

oikeudenalajaotuksen mittapuuksi. Kuten todettua, kyse on tässä yhteydessä ennen kaikkea empiirisen analyysin mahdollistavasta teoreettisesta perustasta, joka tarvitaan professuurinimikkeiden luokitteluun.

3. Aineisto ja menetelmä

Tutkimuksessa käytetään kahdenlaista tutkimusaineistoa. Ensinnäkin olemme hyödyntäneet Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen tilastoaineistoa.³³ Olemme hakeneet Vipusesta opetus- ja tutkimushenkilökunnan yliopistokohtaiset henkilötöyvuodet jaoteltuna urapolun neljään pääportaaseen. Tutkimuksen varsinaiseksi pääaineistoksi olemme lisäksi keränneet luettelon oikeustieteen professuurinimikkeistä vuosilta 1860–2022. Ajantasainen tieto kirjoitushetken professuureista kerättiin pyytämällä keväällä 2022 Helsingin, Lapin ja Turun yliopistojen oikeustieteellisistä tiedekunnista sekä Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitokselta luettelo professoreista sekä heidän nimikkeistään. Historiallinen vertailuaineisto on kerätty Suomen Valtiokalenterista kymmenen vuoden välein vuosilta 1860–2010.³⁴ Ennen vuotta 1970 aineistoon sisältyy ainoastaan Helsingin yliopiston tai sitä edeltäneen Keisarillisen Aleksanteri-yliopiston professorit, koska aineiston muissa yliopistoissa ei ollut sitä ennen oikeustieteen professoreita. Aineistoon on sisällytetty professoreiden lisäksi aineiston julkaisuajana avoimeksi ilmoitetut professorit. Aineiston ulkopuolelle on jätetty muiden kuin oikeustieteellisten yksikköjen oikeustieteen professorit. Siten esimerkiksi kauppatieteen opetusyksiköissä työskentelevät yritys juridiikan ja vero-oikeuden professorit eivät sisälly aineistoon. Samoin ulkopuolelle on rajattu vastikään oikeustieteen maisterin tutkinnonanto-oikeuden saanut Åbo Akademi.

Vertailuaineiston kerääminen on ollut pääosin yksinkertaista, koska kaikenlaiset (vakinaiset, määräaikaiset, henkilökohtaiset, ylimääräiset) professorit on ilmoitettu tiedekunnittain. Käytännön kannalta merkityksettömän ongelman muodostivat Keisarillisen Aleksanteri-yliopiston professorit, koska yliopiston professorit ilmoitettiin varhaisissa Valtiokalentereissa koko yliopiston tasolla. Tuolta ajalta aineiston kerääminen on perustunut siihen, että olemme ammatillisen yleissivistyksen perusteella kyenneet erottamaan oikeustieteelliset alat muista yliopiston oppiaineista. On toki mahdollista, että esimerkiksi talousoikeuden ja

33. Vipusen aineisto on haettu lähteestä vipunen.fi → yliopistokoulutus → henkilöstö (13.5.2022).

34. Artikkelissa viitataan muutamaan otteeseen vuoteen 1850. Se ei kuitenkaan sisälly tutkimusaineistoon, koska vuoden 1850 valtiokalenteri painettiin ruotsinkielisenä. Professuurinimikkeiden kääntäminen ruotsista suomeksi ei olisi tarkoituksenmukaista tutkimustehtävä huomioon ottaen.

kansallistalouden professori on työskennellyt muussa yksikössä kuin oikeustieteellisessä tiedekunnassa, mutta sillä ei ole tutkimuksen kannalta merkitystä.

Luokittelemme professuurinimikkeet neljään luokkaan, jotka ovat laajat oikeudenalanimikkeet, perinteiset oikeudenalanimikkeet, oikeuden yleistieteitä edustavat nimikkeet sekä tutkimusta profiloivat nimikkeet. *Laajoilla oikeudenalanimikkeillä* tarkoitamme oikeustieteen, yksityis- tai siviilioikeuden, julkisoikeuden sekä pohjoismaisen oikeuden³⁵ professuureja. *Perinteisillä oikeudenalanimikkeillä* puolestaan viittaamme Björnen oikeudenalajaotuksessa esiintyviin oikeudenaloihin kiinnittyviin professuurinimikkeisiin, joihin olemme lisänneet eräitä myöhemmin vakiintuneita oikeudenaloja, kuten eurooppaoikeuden. *Oikeuden yleistieteitä edustavilla nimikkeillä* tarkoitamme kansantaloustieteen³⁶, oikeushistorian, oikeussosiologian, vertailevan oikeustieteen ja yleisen oikeustieteen professuureja. *Tutkimusta profiloivilla nimikkeillä* tarkoitamme sellaisia professuurinimikkeitä, jotka irtautuvat perinteisestä oikeudenalajaotuksesta ja korostavat siten tehtävää hoitavan professorin erityisosaamista tietyllä oikeustieteen osa-alueella sekä yliopiston tavoitetta profiloitua tutkimuskentällä. Olemme noudattaneet professuurinimikkeiden luokittelussa periaatetta, että yksityiskohtaisin nimikkeen osa määrittää nimikkeen luokan. Se tarkoittaa, että esimerkiksi ”oikeustieteen, erityisesti lapsioikeuden ja koulutusioikeuden” professuuri on luokiteltu tutkimusta profiloivaksi nimikkeeksi eikä laajaksi oikeudenalanimikkeeksi.

4. Professuurinimikkeiden historiallinen kehitys

4.1. Professuurinimikkeiden käsitteistön kehitys

Historiallista nimikeaineistoa tarkastelemalla havaitsemme kaksi varsin selkeää murrosvaihetta professuurien nimeämiskäytännöissä.³⁷ Ensinnäkin 1800-luvun

35. Pohjoismaisen oikeuden luokittelu on haastavaa. Olemme tässä katsoneet, että nimike ”pohjoismainen oikeus” voi pitää sisällään mihin tahansa oikeudenalanaan kohdistuvaa opetusta ja tutkimusta ilman, että kyse on varsinaisesti oikeuden yleistieteestä. Emme ole pitäneet sitä myöskään tutkimusta profiloivana nimikkeenä, koska pohjoismaisen oikeuden käsite on mielestämme perinteinen ja vakiintunut.

36. Kansantaloustiede on hieman kiperä tapaus, mutta se on ollut osa Helsingin yliopiston oikeustieteen professuurinimikkeitä 1870-luvulta lähtien, joten se on selvästi ollut hyvin vakiintunut osa oikeustiedettä, joten emme ole pitäneet sitä profiloivana nimikkeenä.

37. Tämän tutkimuksen aineisto ei mahdollista sinänsä tärkeän professuurin kielen tarkastelua. Valtiokalentereista kerätty tutkimusaineisto on kokonaan suomenkielinen ja koko aineistossa esiintyy vain kaksi ruotsinkielistä professuuria (Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan vuoden 2022 professuurit nimikkeillä civil- och handelsrätt sekä straff- och processrätt.) Ruotsinkielisillä professuureilla turvataan lakisäätteistä tehtävää ruotsinkielisen juristikou-

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

käsitteistö säilyi käytössä 1900-luvun alkuvuosikymmeniin saakka. Nimikkeistö oli vielä tuolloin nykyjuristin silmiin eksoottista. Kovin moni lukija tuskin osaisi ilman verkkohakua tai kirjallisuuteen tutustumista esimerkiksi kertoa, mitä sisältyi kameraali- ja politiaalainopin³⁸ sekä oikeuden ensyklopedian professorin tehtäväalaan. Oikeudenalat ilmaistiin tyypillisesti lainopin käsitteen kautta, kuten ”rikoslainopin professori”. Vaikka vanhat nimikkeet pysyivät vuosikymmenestä toiseen samana, esiintyi niiden kirjoitustavassa jonkin verran vaihtelua. Esimerkiksi roomalaisen oikeuden professoria kutsuttiin varhaisemmissa lähteissä ensin Ruominoikeuden ja sitten Roman oikeuden professoriksi. Muutoksissa oli kuitenkin kyse vain kieliopillisesta muutoksesta eikä professuurin uudelleennimeämisestä.

Vanhakantaisten nimikkeiden aikakausi hiipui asteittain 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana ja siirtymäkauden voidaan katsoa tulleen päätökseensä vuoteen 1920 mennessä. Tuon ensimmäisen muutoskauden sisältöä havainnollistaa hyvin kameraali- ja politiaalainopin professuurin muuttaminen hallinto-oikeuden professuuriksi 1910-luvulla.³⁹ Samassa yhteydessä luovuttiin muistakin lainoppiin kytkeytyvistä oikeudenalanimikkeistä, kun Suomen siviililainopin ja rikoslainopin professuureista tuli Suomen siviilioikeuden ja rikosoikeuden professuurit. Vanhan oikeuskäsitteistön viimeinen jäännös oli lainopin ensyklopedia, joka kummitteli osana professuurinimikkeitä aina 1950-luvulle saakka. Sitä lukuun ottamatta olisivat kaikki vuonna 1920 käytössä olleet professuurinimikkeet tuttuja oikeustiedettä vielä sata vuotta myöhemmin opiskelevalle juristinalulle.

Vuosisadan alun muutoskauden jälkeen oikeustieteen oppitulojen nimeämis-käytännöissä ei tapahtunut pitkään aikaan mitään suurempaa uudistusta. Toki uusia professuureja perustettiin sellaisilla nimikkeillä, joita ei vielä 1920-luvulla ollut olemassa, mutta vain hyvin harvat poikkesivat perinteisestä oikeudenalajaotuksen käsitteistöstä: Siviilioikeuden professorit olivat edelleen siviilioikeuden professoreita, heitä vain oli kymmenkertainen joukko. Professorien lukumäärä siis kasvoi vuosisadan edetessä, mutta määrän lisääntyminen ei johtanut nimikkeistön laajenemiseen eikä varsinkaan nimeämiskäytäntöjen suoranaisiin uudistuksiin.

Seuraava laajempi käsitteistöuudistus alkoi vasta 2000-luvulla. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden ja erityisesti viimeisen vuosikymmenen aikana ovat professuurinimikkeet muuttuneet yhtä perustavanlaatuisesti kuin 1900-luvun alun murroskaudessa. Perinteiset oikeudenalarajat ovat rikkoutuneet ja professorien nimikkeet pelaavat enenevässä määrin tehtävää hoitavan henkilön omaa erikoisosaamista sekä toisaalta oikeustieteellisen yksikön profiloitumispyrkimyks-

lutuksen antamisessa. Lisäksi Keisarillinen Aleksanteri-yliopisto oli alun alkaen ruotsinkielinen yliopisto, vaikka professuurinimikkeet ilmoitettiin Valtiokalenterissa vuodesta 1860 alkaen suomeksi.

38. Ks. kameraali- ja politiaalainopin sisällöstä esim. Björne 1986, s. 121.

39. Calonius oli omassa oikeusjärjestelmäkuvauksessaan sijoittanut sekä politia- että kameraalilainopin yksityisoikeuden alaan kuuluviksi. Nykyjuristin silmiin niiden sisältö oli kuitenkin pääasiassa julkisoikeudellista. (Björne 1986, s. 121.)

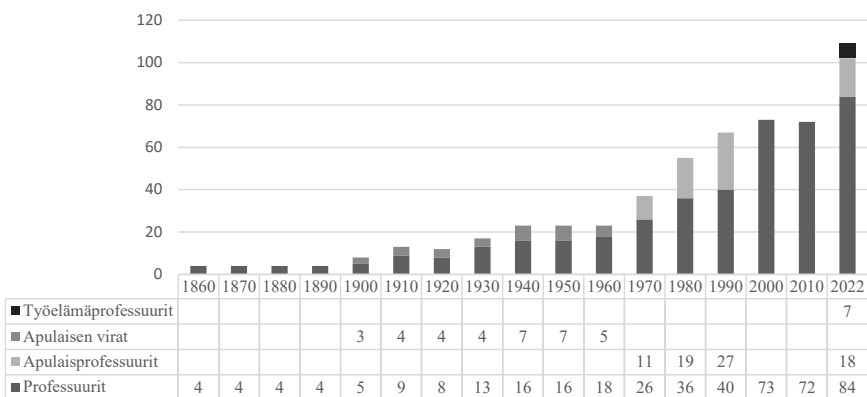
siä. Niinpä siviilioikeuden ja rikosoikeuden professorit ovat saaneet professorikokoukseen seurakseen kollegoita sellaisilla nimikkeillä kuin ”energiaoikeuden professori”, ”lainsäädäntötutkimuksen ja empiirisen oikeustutkimuksen professori” ja ”urheiluoikeuden professori”. Kuluvalle vuosituhannelle oppituolinimikkeistön kehitystä ovatkin leimanneet niiden voimakas monimuotoistuminen sekä irtautuminen perinteisestä oikeudenalakäsitteistöstä.

4.2. Professuurien määrä vuosina 1860–2022

Tarkastelemme seuraavaksi professuurinimikkeiden kehitystä määrällisten ja laadullisten menetelmien avulla pyrkien kuvaamaan ja selittämään viimeaikaista käsitteistömuutosta. Aloitamme havainnollistamalla oikeustieteen professuurien lukumääräistä kehitystä kuviolla 2, joka osoittaa professuurien, apulaisen virkojen, työelämäprofessuurien sekä työelämäprofessuurien lukumäärää vuosina 1860–2022. Tässä jaksossa esitettävät luvut eivät vuoden 2022 osalta vastaa aiemmin jaksossa 1.3 (taulukko 1) esitettyjä professorien ja apulaisprofessorien lukumääriä keväällä 2022, koska tässä professuureihin on laskettu mukaan myös aineiston keräyshetkellä avoinna olleet viisi professuuria, kaksi professuuria, joiden haltijalla oli samaan aikaan toinen professuuri toisessa yliopistossa, yksi täytetty professuuri, jonka tehtäväkausi alkoi syksyllä 2022 sekä yksi työstä vapautetun professorin professuuri. Professuureja oli siten keväällä 2022 yhdeksän enemmän kuin tehtävien haltijoita edellä taulukossa 1.

Kuvio 2. Professuurien määrä 1860–2022.

Suomessa oli vuonna 1850 neljä oikeustieteen professuuria eikä uutta vuosisa-

taa ollut tervehtimässä kuin viisi oppituolin haltijaa. Heidän avukseen oli tosin

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

perustettu kolme apulaisen virkaa.⁴⁰ Uusien professuurien perustamistahti ei 1900-luvun alussa huimannut päätä, vaan joidenkin vuosikymmenien aikana niiden määrä saattoi jopa vähentyä. Apulaisen virkojakin perustettiin vuosien 1900–1930 välisenä aikana vain yksi lisää. Vuonna 1960 oli koko maassa vasta 18 oikeustieteen professoria ja 5 apulaista, joilla oli tuohon aikaan oikeus käyttää apulaisprofessorin nimikettä. Turun yliopiston ja Lapin korkeakoulun oikeustieteellisten tiedekuntien perustaminen vuosina 1961 ja 1979⁴¹ edesauttoi professuurien määrän lisääntymistä siten, että vuoteen 1980 mennessä oppituolien lukumäärä oli kaksinkertaistunut 36:een ja apulaisprofessorien lukumäärä lähes nelinkertaistunut 19:ään. Merkittävimmät yksittäiset tekijät oppituolien lisääntymisessä olivat Helsingin yliopiston vilkastunut apulaisprofessorirekrytointi sekä Turun yliopiston professoripoolin kasvattaminen.

Oikeustieteen professuurien perustamistahti oli 1980- ja 1990-luvuilla verkkaisempaa kuin vielä 1970-luvulla. Apulaisprofessoreita rekrytoitiin 1980-luvulla kaksi kertaa enemmän kuin professoreja eikä 1990-luvulla lisätty kuin yhteensä kuusi virkaa. Elokuun alussa vuonna 1998 toteutettu uudistus tuotti kuitenkin hetkessä suuren joukon uusia professoreita, kun apulaisprofessorien virat muutettiin täysiksi professuureiksi. Sen vuoksi varsinaisten oppituolien lukumäärä kasvoi 1990-luvun aikana 40:stä 73:een. Tuota muutosta lukuun ottamatta oli professuureja vuonna 2010 vielä saman verran kuin vuonna 1990. Oikeustieteen professorien lukumäärän kasvu siis käytännössä pysähtyi 1980-luvun jälkeen. Pienen hengähdystauon jälkeen on viime aikojen oikeustieteen professuurien lukumäärän kehitys ollut vauhdikasta. Vuotta 2010 seuranneen 12 vuoden aikana on oikeustieteellisten tiedekuntien professuurimäärä kasvanut 12 täydellä professuurilla, 18 apulaisprofessuurilla sekä seitsemällä työelämäprofessuurilla eli yhteensä peräti 37 uudella professuurilla.

Näin ollen oikeustieteen professuurien kehityksessä on ollut kaksi selkeää murroskautta, ensimmäinen 1960- ja 1970-luvuilla ja toinen 2010-luvulta alkaen. Kumpaakin ajanjaksoa ovat leimanneet oikeustieteellisen koulutuksen uudelleenjärjestelyt. Ensimmäisessä oli kyse Turun ja Lapin oikeustieteellisten tiedekuntien perustamisesta ja jälkimmäisessä oikeustieteellisen alan tutkinnot-oikeuden myöntäminen Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitokselle.⁴² Itä-Suomen yliopisto näyttelee erittäin keskeistä roolia oppituolien mää-

40. Mielenkiintoisena yksityiskohtana yksi näistä apulaisen viroista oli kansantalouden, finanssion ja tilastotieteen apulainen. Tuohon aikaan Keisarillisessa Aleksanteri-yliopistossa oli vain yksi tilastotieteen professorin tai apulaisen virka ja se oli sijoitettuna oikeustieteelliseen tiedekuntaan.

41. Ks. tiedekuntien perustamisesta esim. Urpo Kangas, *Oikeustiede Suomessa 1900–2000*. Werner Söderström Lakitieto Oy 1998, s. 79–83 ja 90–93.

42. Oikeustieteellisen alan koulutus käynnistyi Joensuussa 1.8.2013. Itä-Suomen yliopisto ei saanut ministeriöltä mitään erillistä rahoitusta oikeustieteellisen alan koulutuksen käynnistämiseen. Oikeustieteiden laitoksella oli pääosa tarvittavasta henkilökunnasta valmiina, kun yliopistossa

rän lisääntymisessä. Professuurit, apulaisprofessuurit ja työelämäprofessuurit mukaan lukien on Itä-Suomen oppituolimäärä kasvanut vuoden 2010 jälkeen peräti 25:llä, mikä on yli kaksi kertaa enemmän kuin Helsingin, Lapin ja Turun professuurimäärien kasvu yhteensä.

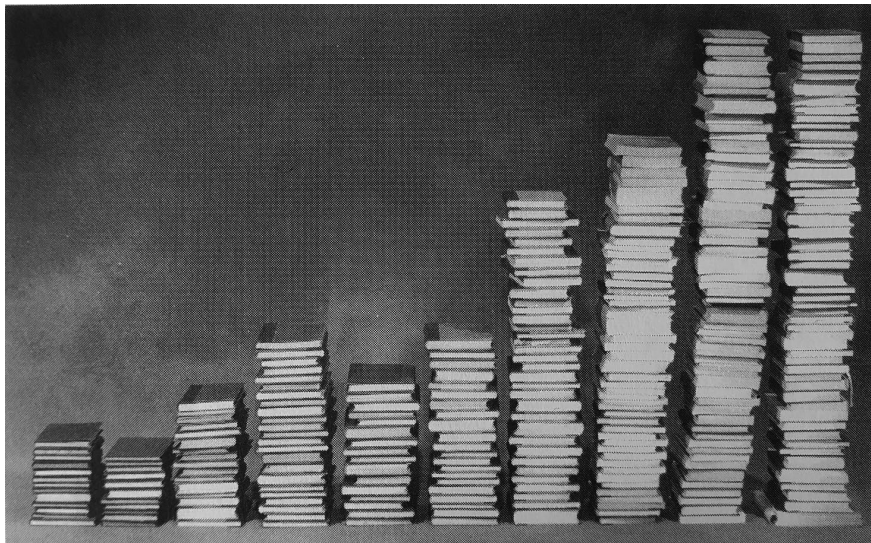
Oikeustieteen oppituolien lukumäärän kehitys ei tapahtunut tyhjiössä, vaan oli osa oikeustieteen ja yleisemminkin tieteellisen toiminnan vilkastumista Suomessa. Oikeustieteellinen koulutus kehittyi siinä määrin, että juristien lukumäärä kasvoi 1900-luvun aikana reilusti yli kymmenkertaiseksi. Kaikki muukin oikeustieteeseen liittyvä lisääntyi, kuten juristien ammatilliset ja tieteelliset yhdistykset sekä oikeustieteellisten tiedekuntien opiskelija- tutkijakoulutettavamäärät.⁴³ Kehityksen yhdenmukaisuutta osoittaa erinomaisesti vertailu professuurien lukumäärää osoittavan kuvion 2:n ja Urpo Kankaan ottaman mainion kuvan (kuva 1) välillä. Kankaan kuva esittää kirjapinoja, joista kuhunkin on pinottu 1900-luvun kunkin vuosikymmenen aikana julkaistut oikeustieteen väitöskirjat. Lukijan tulee vertaillaan huomioida, että kuvion 2 pylväät kuvaavat käytännössä edellisen vuosikymmenen aikaista kehitystä. Siten Kankaan kuvan ensimmäistä pinoa kuvaa kuvion vuoden 1910 pylväs ja viimeistä pinoa vuoden 2000 pylväs. Kehitys on sittemmin edelleen jatkunut samansuuntaisena: Kankaan mukaan vuosina 1980–1989 suoritettiin 58 tohtorin tutkintoa⁴⁴, kun vuosina 2000–2009 suoritettiin 165 ja vuosina 2010–2019 yhteensä 270 oikeustieteen tohtorin tutkintoa⁴⁵.

oli annettu HTM-tutkintoon johtavaa julkisoikeuden koulutusta jo 1990-luvun lopulta alkaen. Koulutuksen käynnistämisen yhteydessä yliopisto suuntasi oikeustieteiden laitokselle käynnistysrahoitusta mm. useiden professorien palkkaamiseen.

43. Kangas 1998, erit. s. 164–170.

44. Kangas 1998, s. 452–483. Matrikkelin mukaan 1980-luvulla väitteli 56 henkilöä ja heistä 6 valmistui tohtoriksi vasta 1990-luvulla. 1970-luvulla väitelleistä puolestaan 8 valmistui tohtoriksi 1980-luvulla.

45. Luvut Vipusesta.

Kuva 1. Urpo Kankaan julkaisema kuva 1900-luvulla julkaistuista oikeustieteellisistä väitöskirjoista pinottuna vuosikymmenittäin.⁴⁶

4.3. Professuurinimikkeiden koostumus vuosina 1980–2022

Muutoskausista voidaan saada lisäymmärrystä tarkastelemalla, miten erilaisten professuurien määrät niiden aikana kehittyivät. Esitämme taulukossa 2 professuurinimikkeiden jakautumisen menetelmäselostuksen yhteydessä kuvattuihin nimikeluokkiin vuosina 1980–2022.

Taulukko 2. Professuurinimikkeiden luokittelu vuosina 1980–2022.⁴⁷

	Laajat		Perinteiset		Yleistieteet		Profiloivat		Yhteensä
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	
1980	14	25,5 %	33	60,0 %	7	12,7 %	1	1,8 %	55
1990	16	23,9 %	41	61,2 %	7	10,4 %	3	4,5 %	67
2000	17	23,3 %	44	60,3 %	8	11,0 %	4	5,5 %	73
2010	12	16,7 %	44	61,1 %	7	9,7 %	9	12,5 %	72
2022	20	18,3 %	46	42,2 %	6	5,5 %	37	33,9 %	109

46. Kangas 1998, s. 2.

47. Sisältää apulais- ja työelämäprofessuurit. Yksikkökohtaiset jakaumat löytyvät liitetaulukosta 1.

Oikeustieteen professorikunnan koostumus säilyi muuttumattomana 1980-luvulta 2000-luvulle: Neljäsosa professuureista määriteltiin laajojen oikeudenalanimikkeiden mukaan, kymmenen prosenttia oikeuden yleistieteiden mukaan, 60 prosenttia perinteisten oikeudenalanimikkeiden mukaan ja vain yksittäiset professuurit irtautuivat perinteisestä oikeudenalakäsitteistöä ja voidaan luokitella tutkimusta profiloiviksi nimikkeiksi. Kaikkien eri luokkiin ryhmittelemiemme professuurinimikkeiden määrät kasvoivat, mutta suunnilleen samassa suhteessa toisiinsa verrattuna. Tutkimusta profiloivien nimikkeiden nousun ensimmäisessä aallossa 2000-luvulla ne kuitenkin valtasivat alaa laajoilta oikeudenalanimikkeiltä ja kasvattivat osuutensa yli kymmeneen prosenttiin kaikista nimikkeistä samalla, kun laajojen oikeudenalanimikkeiden absoluuttinen ja suhteellinen määrä väheni. Muutos oli kuitenkin vielä varsin vähäinen.

Paljon suurempana muutokautena näyttäytyy sen sijaan aika 2010-luvulta vuoden 2022 kevääseen. Professuurien määrä on edellä kuvatulla tavalla selvästi kasvanut, mikä on tarkoittanut kaikenlaisten muiden paitsi oikeuden yleistieteiden nimikkeiden lukumäärän kasvua. Ehdottomasti voimakkainta kasvu on kuitenkin ollut tutkimusta profiloivissa nimikkeissä, joiden absoluuttinen määrä on kasvanut 9:stä 37:ään ja suhteellinen osuus 12,5 prosentista yli kolmasosaan kaikista nimikkeistä. Suhteellisen osuuden kasvu on tapahtunut perinteisten oikeudenalakäsitteiden kustannuksella ja niiden osuus on vähentynyt 60:stä 40:een prosenttiin. Liitetaulukosta 1 kuvautuvalla tavalla tutkimusta profiloivat nimikkeet ovat yleistyneet kaikissa muissa yksiköissä paitsi Turussa.

Voimme luoda vielä hieman tarkemman katsauksen professuurinimikkeiden kielelliseen muutokseen tutustumalla niistä laatimiimme sanapilviin, jotka esitämme kuviossa 3.⁴⁸

Kuvio 3. Sanapilvet professuurinimikkeistä vuosina 1980, 2000 ja 2022.

48. Korpuksesta on poistettu yksin esiintyvä termi ”oikeus” ja konjunktiot ”ja”, ”and” sekä ”och”.

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

Sanapilvien perusteella nostamme esiin kaksi kiinnostavaa havaintoa. Ensinnäkin siviilioikeuden professori oli 1960-luvulta lähtien Suomen yleisin oikeustieteen professuurinimike ja se säilytti johtavan asemansa aina vuoteen 2010 saakka. Se on kuitenkin menettänyt asemansa 2010-luvun aikana ja on väistynyt hiljaisempaan nurkkaan vuoden 2022 sanapilvessä. Eräs muutoksen keskeisimmistä syistä vaikuttaa olevan yksityisoikeuden professuurien sekä yksityisoikeuden alaan laskettavien kapeammin määriteltyjen professuurien lisääntyminen. Eli kyse ei niinkään ole siviilioikeuden ahdingosta, vaan ennemminkin käsitteistön modernisoitumisesta. Käsitteistön muutos näkyy samaan tapaan myös hallinto-oikeuden professuureissa. Oikeustieteellisissä tiedekunnissa oli keväällä 2022 vain yksi hallinto-oikeuden professori (Lapin yliopistossa), kun heitä vielä vuonna 2010 oli viisi. Julkisoikeuden professoreja oli kuitenkin keväällä 2022 yhteensä kuusi ja käytännössä he hoitavat juuri aiempien hallinto-oikeuden professorien tehtäviä. Vuonna 2010 julkisoikeuden professoreja oli kolme.

Kiinnitimme aineistossa huomiota siihen, että jotkut perinteiseksi koetut oikeudenalat eivät ole koskaan olleet yleisiä professuurinimikkeissä. Esimerkiksi esineoikeus on yksityisoikeuden perinteinen oikeudenala, joka esiintyy keskeisellä paikalla myös Björnen oikeudenalajaotuksessa. Esineoikeuden täysiä professoreita ei kuitenkaan esiinny aineistossa kuin yksi, vuosina 2000 ja 2010.⁴⁹ Tällä hetkellä oikeustieteellisissä yksiköissä ei ole yhtään varsinaista esineoikeuden professoria. Turun yliopistossa on tosin apulaisprofessori nimikkeellä yksityisoikeus, erityisesti esine- ja rahoitusoikeus. Esineoikeus on hyvä esimerkki siitä, ettei oikeudenala välttämättä tarvitse professuuria menestyäkseen ja erottuakseen systemaattisesti ja pitkäaikaisesti itsenäisenä oikeudenalana. Klassisen esineoikeuden ydinteemat ovat edelleen tärkeä osa juristikoulutusta ja esineoikeudellinen lainopillinen tutkimus on aktiivista.

Toinen keskeinen havainto on ”erityisesti”-käsitteellä erotettujen lisänimikkeiden käytön yleistyminen professuurinimikkeissä. Termi ”erityisesti” on noussut kolmanneksi yleisimmäksi sanaksi oikeustieteen professuurinimikkeissä vuonna 2022. Sitä useammin esiintyvät vain termit ”oikeus” sekä ”ja”, jotka on poistettu korpuksista sanapilviä laadittaessa. Muutoksen tausta on varsin mielenkiintoinen, koska nimikkeiden tarkennusosat alkavat esiintyä aineistossa vasta vuonna 1990 ja tuolloinkin kyse oli melkein aina apulaisprofessorin nimikkeestä. Täysien professorien nimikkeiden määrittely tarkennusosan avulla yleistyikin vasta, kun apulaisprofessorien virat muutettiin vuonna 1998 täysiksi professuureiksi.

2000-luvun aikana erityisesti-termillä määriteltyjen professuurinimikkeiden käyttö on edelleen lisääntynyt. Tällaista tarkennusosia esiintyy kaikenlaisten päänimikkeiden yhteydessä, mutta tyypillisimmillään termiä ”erityisesti” käyte-

49. Professori oli vuonna 1990 apulaisprofessori, joka muuttui täydeksi professuuriksi vuoden 1998 uudistuksessa.

tään yhdessä päänimikkeen ”oikeustieteen professori” kanssa. Ilmiössä on epäilemättä osin kyse myös samanlaisesta profiloitumiskehityksestä, joka muutenkin näkyy professuurinimikkeiden muotoilemisissa.

Johdannossa pohdiskelimme, että professuurinimikkeet vaikuttavat tuleen pidemmiksi kuin aikaisemmin. Tutkimusaineiston perusteella havainto ei kuitenkaan näytä pitävän paikkaansa. Professuurinimikkeiden keskipituus on 2000-luvun aikana lisääntynyt, mutta vain noin kymmenellä prosentilla. Kokonaisuutta tarkastellen keskipituus on asettunut hyvin vähäisellä vaihtelulla lähelle 20 merkkiä vuodesta 1930 alkaen. Sen sijaan vielä 1900-luvun alussa oli professuurinimikkeen keskipituus yli kaksinkertainen, mikä osaltaan korostaa, miten merkittävä 1900-luvun alkuvuosikymmenten nimikekäytännön muutos oli. Pisimmät yksittäiset professuurinimikkeet esiintyvät aineistossa kuitenkin yleensä vuonna 2022. Kunnian Suomen oikeustieteen historian pisimmän professuurinimikkeen haltijana saa Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksen ”oikeustieteen, erityisesti kiertotalouden oikeuden sekä eurooppalaisen ja kansainvälisen talousoikeuden” professori *Harri Kalimo*. Hopeasijalle yltää Helsingin yliopiston vuonna 1907 perustettu ”roomalaisen oikeuden ja kansainvälisen yksityisoikeuden sekä lainopin ensyklopedian” professuuri, jonka haltijoina toimivat vuorollaan *Walter Ekström*, *Elisier Kaila* ja *Aatos Alanen* ennen kuin professuuri järjesteltiin uudelleen ”yleisen oikeustieteen ja kansainvälisen yksityisoikeuden” professuuriksi vuonna 1959.⁵⁰

Nostamme historiallisen analyysimme keskeisimmäksi johtopäätökseksi oikeustieteen professuurinimikkeiden kirjon monipuolistumisen. Aikaisemmilla vuosikymmenillä ja jopa vuosisadoilla on professuurit määritelty laaja-alaisen nimikkeiden kautta. Tehtävään valittujen professorien omat tutkimuspainotukset tai yliopiston profiloitumispyrkimykset eivät siten ole näkyneet tehtävänimikkeissä. Viime vuosituhannen lopulta alkanut ja yhä kiihtyvällä tahdilla etenevä nimikkeiden erikoistuminen on kuitenkin muuttanut tilanteen täysin. Tällä hetkellä yli kolmasosa professuurinimikkeistä muodostuu muuten kuin laajojen tai perinteisten oikeudenalajäsennysten taikka oikeuden yleistieteiden kautta. Erikoistuneemmat nimikkeet kertovatkin yhä enemmän tehtävää hoitavan henkilön erikoisosaamisalueesta ja yliopistojen tutkimuksellisesta profiloitumisesta.

50. Veli-Matti Autio, Helsingin yliopiston opettaja- ja virkamiesluettelo 1918–2000, s. 69; https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/helsingin_yliopiston_opettaja_ja_virkamiesmatrkkeli_1918_2000_0.pdf. Haettu 12.7.2022.

4.4. Professuurien määrä ja yliopistojen rahoitus

Yliopistojen rahoitustilanne sanelee mahdollisuudet palkata henkilökuntaa ja vaikuttaa siten suoraan professuurien määrään. Yliopistojen perusrahoituksen ja kilpaillun täydentävän rahoituksen tarkastelu ei kuulu tutkimuksemme päätavoitteisiin, mutta voimme esittää siitä muutamia keskeisiä havaintoja. Yliopistojen rahoituksessa on 2010-luvun aikana tapahtunut useita muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet yliopistojen henkilöstörakenteeseen. Rahoitustaso kasvoi tasaisesti 2000-luvun alusta lähtien ja saavutti sekä reaalisella⁵¹ että nimellisellä rahoituksella mitattuna huippunsa vuonna 2011, minkä jälkeen rahoitustilanne säilyi vakaana vuoteen 2015 saakka. Sipilän hallituksen vuoden 2016 koulutusleikkaukset vähensivät kuitenkin reaalisen perusrahoituksen jopa 2000-luvun alkua heikommalle tasolle.⁵² Yliopistojen kokonaisrahoitus oli vähimmillään vuonna 2019, minkä jälkeen tilanne on selvästi kohentunut. Vuonna 2021 yliopistojen perusrahoitus oli jo palannut vuoden 2015 nimellistasolle ja kokonaisrahoitustilanne on tällä hetkellä parempi kuin huippuvuonna 2011.⁵³

2010-luvun tempoileva korkeakoulurahoituspolitiikka ei kuitenkaan ilmene aikaisemmasta tarkastelustamme, koska aineisto on kerätty vuosilta 2010 ja 2022 eli ennen rahoituksen vähenemistä ja rahoituksen jälleen noustua aikaisemmalle tasolle. Koulutusleikkaukset eivät näyttäisi erityisesti vähentäneen oikeustieteen yksikköjen perusrahoituksen tasoa ainakaan ennen vuotta 2018. Taulukossa 3 tarkemmin kuvatulla tavalla ovat Helsingin, Lapin ja Turun oikeustieteelliset tiedekunnat kuitenkin kohdanneet 2010-luvun loppupuolella huomattaviakin rahoituksen vähenemisiä, jotka ovat vaikuttaneet myös kokonaishenkilötyövuosien määrään. Kyse on pääosin ollut täydentävän rahoituksen vähenemisestä.

51. Reaalisella rahoituksella tarkoitetaan rahan arvon muutokset huomioivaa rahoitustasoa.

52. Ks. esim. Allan Seuri – Hannu Vartiainen, Yliopistojen rahoitus, kannustimet ja rakennekehitys. Talouspolitiikan arviointineuvoston taustaraportti tammikuu 2018, erit. s. 7.

53. Tuoreet rahoitustiedot on kerätty Vipusesta.

Taulukko 3. Oikeustieteellisten tiedekuntien budjettirahoitus, täydentävä rahoitus ja kokonaishenkilötyövuodet vuosina 2012–2020.⁵⁴

	Helsinki			Itä-Suomi			Lappi			Turku		
	B	T	htv	B	T	htv	B	T	htv	B	T	htv
2012	5 871	2 658	123	1 442	722	37	2 808	576	49	2 531	963	52
2013	- ⁵⁵	-	-	1 634	719	42	3 128	575	55	2 823	602	54
2014	5 057	3 767	124	1 884	851	46	3 348	750	55	3 233	529	60
2015	5 023	4 099	131	2 201	1 131	56	3 140	816	56	3 207	763	64
2016	5 641	3 717	124	1 986	1 230	54	2 915	857	54	3 300	984	65
2017	5 932	2 816	112	2 625	1 419	61	3 193	897	56	2 862	1 572	64
2018	6 267	2 974	116	2 579	2 065	69	2 543	1 290	53	3 054	1 454	66
2019	5 939	2 683	103	2 530	2 118	70	2 507	1 001	45	2 618	1 360	60
2020	5 910	2 997	110	2 724	2 367	75	2 267	695	41	2 643	735	51

B = Budjettirahoitus (1000 euroa), T = Täydentävä rahoitus (1000 euroa), htv = Kokonaishenkilötyövuodet

Kokonaisrahoituksen taso on selvästi määrittävä tekijä oikeustieteen yksikköjen henkilöstömäärän sekä professuurien lukumäärän kehityksessä. Keskeinen havainto rahoitustarkastelusta on, että Helsingin, Lapin ja Turun oikeustieteellisten tiedekuntien rahoituksessa on tapahtunut 2010-luvulla heikennyksiä. Muista oikeustieteen yksiköistä poikkeavalla tavalla on Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksen rahoitustilanne puolestaan samaan aikaan tasaisesti parantunut sekä budjettirahoituksen ja täydentävän rahoituksen osalta. Rahoituskehitysten erot näkyvätkin siten, että vuoden 2010 jälkeen Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksen henkilöstöresurssien osuus kaikkien oikeustieteellisten yksikköjen henkilöstöresursseista on kasvanut 9 prosentista 30 prosenttiin samalla, kun kaikkien muiden yksikköjen osuudet ovat pienentyneet.⁵⁶

Yliopistojen rahoitustilanteen ja erityisesti ulkopuolisen kilpaillun tutkimusrahoitusten merkitystä uusien professuurien perustamiseen olisi tärkeää tutkia tarkemmin. Erityisen mielenkiintoisena kysymyksenä pidämme sitä, millaiset oikeustieteelliset hankkeet ovat käytännössä viime vuosina menestyneet kilpaillun tutkimusrahoituksen instrumenteissa ja miten rahoitus on vaikuttanut uusien professuurien perustamiseen. Tutkimusasetelma valaisisi myös profes-

54. Tiedot ovat Vipusesta: <https://vipunen.fi/fi-fi/kkyhteiset/Sivut/Tutkimus--ja-kehitysty%C3%B6.aspx>.

55. Vipusen tilastoissa on Helsingin yliopiston vuoden 2013 lukuja koskeva virhe.

56. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksen osuus kaikista oikeustieteellisten yksikköjen IV-portaan henkilötyövuosista on kasvanut samassa ajassa 12 prosentista 24 prosenttiin.

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

suurinimikkeiden käsitteistömuutoksen taustalla vaikuttavia tekijöitä uudella tavalla. Tarkoituksemme on seuraavassa tutkimuksessa pyrkiä vastaamaan näihin kysymyksiin.

5. Yhteenvedoa ja keskustelua

Tutkimuksen päähavaintona voidaan pitää oikeustieteen professuurien lukumäärän huomattavaa lisääntymistä vuoden 2010 jälkeen ja erityisesti kasvun keskittymistä tutkimusta profiloiviin nimikkeisiin. Yliopistojen profiloituminen onkin uusi piirre oikeustieteen professuurien nimeämiskäytännöissä. Aikaisemmin tutkimusta profiloivia nimikkeitä ei ollut käytännössä lainkaan. Ensimmäisen kerran aineistossamme tähän ryhmään kuuluvaksi voidaan lukea vuoden 1980 poiminnassa näkyvä ”kunnallisoikeuden ja kunnallistalouden” professuuri. Seuraavat tutkimusta profiloivat täydet professuurit olivat vuoden 2000 poiminnan ”naisoikeuden”, ”oikeustaloustieteen” sekä ”kriminologian ja oikeussosiologian” professuurit. Kaikki näistä neljästä professuurista on sittemmin lakkautettu, mikä voi yleisemminkin olla tyypillistä tutkimusta profiloiville professuureille, jos professori ei saa rakennettua täydentävällä rahoituksella laajempaa tutkimusryhmää ja vakiinnutettua alaansa myös pakollisen perusopetuksen osaksi.

Yliopistotasoisiiin profiileihin tai tiedekuntien omiin tutkimuksellisiin profiileihin kiinnittyviä nimikkeitä ovat aineistossamme keväällä 2022 esimerkiksi Helsingin yliopistossa ”oikeus ja globalisaatio”, ”arvopaperimarkkinaoikeus”, ”viestintäoikeus”, ”osuuskuntaoikeus” ja ”kestävyystiede”, Itä-Suomen yliopistossa ”Climate Law and Policy”, ”vanhuusoikeus”, ”lainsäädäntötutkimus ja empiirinen oikeustutkimus” sekä ”yhteiskunnallinen oikeustutkimus”, Turun yliopistossa ”maankäyttö- ja kiinteistöoikeus” ja Lapin yliopistossa ”Kiinan yhteiskunnan ja kulttuurin” professuuri, kaksi ”hyvinvointioikeuden” professoria sekä ”luonnonvaraoikeuden” tutkimusprofessori.

Kun tiedekunnat suuntaavat tutkimustaan yliopiston tutkimuksen profiileille, niiden on nykyisen tiedepolitiikan mukaisesti helpompi saada yliopiston johdolta ja muista lähteistä rahoitusta professuureihin. Osa edellä mainituista profiloituista professuureista on perustettu lahjoitusvaroilla. Oikeustieteelliset tiedekunnat ovat saaneet vuodesta 2015 alkaen lähes kymmeneen uuteen professuuriin myös yliopistojen profiloitumisen tueksi suunnattua PROFI-rahoitusta.⁵⁷

57. Yliopistojen profiloitumisen tueksi on jaettu vuodesta 2015 alkaen yhteensä 350 miljoonaa euroa erillistä rahoitusta, jota yliopistot hakevat Suomen Akatemialta. Tätä kirjoitettaessa rahoitus on haettavana seitsemännen kerran, jaossa on 100 miljoonaa euroa. Rahoituksen tavoitteena on tukea yliopistojen strategioiden mukaista profiloitumista tutkimuksen laadun kehittämiseksi.

Profiloivien professuurinimikkeiden yleistymisen on osaltaan mahdollistanut uusi yliopistolaki, jonka yhtenä tavoitteena oli nimenomaisesti lisätä yliopistojen palvelussuhdeoikeudellista liikkumavaraa. Profiloivat nimikkeet ovat PROFI-rahoitusta laajemminkin yhteydessä yliopistojen ja yksikköjen omiin strategisiin linjauksiin.

Profiloivat nimikkeet eivät ole vähentäneet laajojen, perinteisten tai oikeuden yleistieteiden professuureja. Tällä hetkellä yleisimmät oikeustieteellisten tiedekuntien professuuri- ja apulaisprofessuurinimikkeet ovat ”julkisoikeus”, ”oikeustiede” sekä ”ympäristöoikeus”, joita kaikkia on kuusi kappaletta. Osalla heistä on tosin nimikkeessään tarkennuksia. ”Kansainvälisen oikeuden”, ”rikosoikeuden” sekä ”yksityisoikeuden” professoreita tai apulaisprofessoreita on kaikkia lisäksi viisi kappaletta. Jos mukaan ei lasketa ”erityisesti”-termillä laajennettuja nimikkeitä on Suomessa eniten ”julkisoikeuden” ja ”rikosoikeuden” professoreita ja apulaisprofessoreita, kumpiakin viisi kappaletta. Historiallisesti tarkasteltuna suurin joukko samalla nimikkeellä työskenteleviä professoreita ja apulaisprofessoreita on ollut vuosina 1980 ja 1990, jolloin ”siviilioikeus”-nimikkeellä työskenteli peräti kymmenen henkilöä.

Professuurinimikkeistön monipuolistuminen osoittaa osaltaan myös vakiintuneen oikeudenaläkäsitteistön perustavanlaatuista muutosta. Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu oppituoлин asemaa oikeudenalan itsenäistymispyrkimyksissä ja vaikka näkemyksiä onkin monenlaisia ei kukaan ole pitänyt professuuria täysin merkityksettömänä uuden oikeudenalan muodostumisessa. Oikeudenaläkäsitteistön näkökulmasta viimeinen vuosikymmen vaikuttaa erityisen aktiivisen kamppailun aikakaudelta. Nähdäksemme tämä on merkki siitä, että uusia professuurinimikkeitä ja muuttuvaa oikeudenaläkäsitteistöä hyödynnetään yhä laajemmin tieteellisessä kamppailussa uusien tutkimuksellisten näkökulmien puolesta ja yrityksissä saada rahoitusta uudella tavalla tutkimukselle. Uudella tavalla, usein monitieteisiä näkökulmia oikeuteen syntyy esimerkiksi oikeustietelijöiden ja muiden tieteenalojen edustajien laajoissa yhteisissä tutkimushankkeissa, joissa tarvitaan muiden tutkimussuuntien lisäksi myös oikeudellista näkökulmaa. Nämä tilanteet ovat viime vuosina korostuneet, kun kaikkein suurimmat tutkimusrahoitukset ovat käytännössä edellyttäneet yliopisto- ja tieteenalarajat ylittävien tutkimuskonsortioiden perustamista. Monitieteisistä hankkeista alkunsa saaneet uudet oikeudelliset näkökulmat voivat puolestaan johtaa uudella tavalla professuurien syntyyn. Menestys kilpaillussa tutkimusrahoituksessa myös mahdollistaa tutkimusryhmän perustamisen, väitöskirjojen tuottamisen sekä tutkimus- ja opetusaseman vahvistamisen edelleen. On varsin luonnollista, että

Jotta oikeustieteelliset tiedekunnat saisivat rahoitusta tästä instrumentista, tulee niiden olla mukana yliopistojen sisäisessä tiedeidenvälisessä yhteistyössä strategisilla profiloitumisalueilla. Ks. rahoitusinstrumentista: <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/ohjelmat-ja-muut-rahoitusmuodot/yliopistojen-profiloiminen/> (13.5.2022).

Oikeustieteen professuurien nimikkeet oikeustieteen itseymmärryksen kuvastajina

prosessin kuluessa perustetut tutkimusryhmät alkavat rakentaa uutta oikeudenalaa, joka saattaa haastaa perinteisen oikeudenalakäsitteistön.

Professuureihin usein liittyvän huoli- ja kamppailukeskustelun kannalta on kuitenkin korostettava kahta seikkaa. Ensinnäkin oppituolien nimikkeet on syytä pitää erossa oikeustieteellisissä tiedekunnissa opetettavista ja tutkittavista asioista. Professori voi esimerkiksi modernista nimikkeestään huolimatta opettaa aivan perinteistä lainoppia peruskursseilla. Nimikkeiden ja opetuksen erottamiseen onkin viimeaikaisessa oikeustieteen kehityssuuntia koskevassa keskustelussa usein kiinnitetty huomiota. Toiseksi pohdimme, ovatko tutkimusta profiloivat nimikkeet sellainen uhkakava oikeustieteelle kuin huolinarratiivissa toisinaan annetaan ymmärtää. Tällaisessa keskustelussa mietitään, ovatko uuteen oikeudenalaan suunnattavat resurssit poissa perinteisestä oikeustieteestä. Oikeustieteen professuurit ja sitä myötä alan opetus- ja tutkimusresurssit ovat kuitenkin lisääntyneet merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. On mielestämme aiheellista kysyä, olisiko oikeustiede kyennyt kasvamaan samalla tavalla ilman perinteisestä käsitteistöä irtautuvaa profilaatiota. Vastaus kysymykseen on ilmeinen: profiloituminen ja siihen kytkeytyvä professuurien nimikkeiden monimuotoistuminen on ollut välttämätöntä sille, että oikeustieteellisten tiedekuntien resurssit ovat viimeisen vuosikymmenen aikana valtakunnallisesti lisääntyneet.

Uudenlaiset professuurit eivät merkitse nollasummakilpailua oikeustieteen sisällä siten, että profiloivasti nimetty professuuri vie resursseja perinteisen oikeudenalan tutkimukselta ja opetukselta. Kyse on pikemminkin siitä, että uudistuva oikeustiede kykenee paremmin kilpailemaan muiden tieteenalojen kanssa kansallisesta ja kansainvälisestä täydentävästä rahoituksesta. Professuurinimikkeistö näyttäytyy siten osoituksena oikeustieteen monimuotoistumisen tuottamasta hyödystä oikeustieteen tutkimus- ja opetusresursseihin yleisesti.

Liitteet

Liitetaulukko 1. Professuurien luokittelu yksikkökohtaisesti vuosina 1980–2022.

HY	Laajat		Perinteiset		Yleistieteet		Profiloivat		Yhteensä
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	
1980	7	19,4 %	24	66,7 %	4	11,1 %	1	2,8 %	36
1990	7	19,4 %	24	66,7 %	3	8,3 %	2	5,6 %	36
2000	7	18,9 %	25	67,6 %	3	8,1 %	2	5,4 %	37
2010	5	14,7 %	22	64,7 %	4	11,8 %	3	8,8 %	34
2022	11	27,5 %	15	37,5 %	3	7,5 %	11	27,5 %	40

TY	Laajat		Perinteiset		Yleistieteet		Profiloivat		Yhteensä
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	
1980	5	31,3 %	9	56,3 %	2	12,5 %	0	0,0 %	16
1990	6	35,3 %	8	47,1 %	3	17,6 %	0	0,0 %	17
2000	6	30,0 %	9	45,0 %	4	20,0 %	1	5,0 %	20
2010	5	29,4 %	8	47,1 %	2	11,8 %	2	11,8 %	17
2022	3	15,8 %	11	57,9 %	3	15,8 %	2	10,5 %	19

LaY	Laajat		Perinteiset		Yleistieteet		Profiloivat		Yhteensä
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	
1980	2	66,6 %	0	0,0 %	1	33,3 %	0	0,0 %	3
1990	3	21,4 %	9	64,3 %	1	7,1 %	1	7,1 %	14
2000	3	23,1 %	9	69,2 %	1	7,7 %	0	0,0 %	13
2010	1	7,7 %	10	76,9 %	1	7,7 %	1	7,7 %	13
2022	1	5,9 %	7	41,2 %	0	0,0 %	9	52,9 %	17

UEF	Laajat		Perinteiset		Yleistieteet		Profiloivat		Yhteensä
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	
1980									
1990									
2000	1	33,3 %	1	33,3 %	0	0,0 %	1	33,3 %	3
2010	1	12,5 %	4	50,0 %	0	0,0 %	3	37,5 %	8
2022	5	15,2 %	13	39,4 %	0	0,0 %	15	45,5 %	33

Titles of Law Professorships as reflections of the self-understanding of jurisprudence

VUORELA, MIIKKA, LL.D., University Lecturer, University of Eastern Finland – MÄÄTTÄ,
TAPIO, LL.D., Academic Rector, Professor, University of Eastern Finland

This article examines the titles of law professorships in the faculties and schools of law in the Universities of Eastern Finland, Helsinki, Lapland, and Turku. The research objective is to describe the quantitative and qualitative development of law professorships, with an emphasis on the past few decades. The empirical data consists mainly of the titles of law professorships between 1860 and 2022. Additional statistical data has been gathered from Vipunen, the education administration's reporting portal. The primary method of the study is the categorisation of the professorship titles using the framework of a classical division of the legal field as presented by Lars Björne, and empirical analysis of the development in both the nomenclature and the composition of professorships. The first main result of the study is that the nomenclature and composition of law professorships was largely unchanged and steadily rooted in the concepts of the classical division of the legal field from the 1910s until the 21st century. The second main result is that during the past two decades the nomenclature has undergone a major change as the naming of professorships has become increasingly heterogeneous. More and more professorship titles are no longer based on the familiar concepts of the classical division of the legal field, but are instead unique and reflect the professor's research profile.